

رسمانے برای آمان بچه‌ها

پاسخ‌گویی به سوالات ماورایی کودکان چهار تا هفت سال

نویسندگان مرکز مطالعات و تحقیقات حیات طیبه
مهديه نقش زن ناهید کریمی
صفیه انجمنی

سرشناسه: ګریمي ده چی، ناهید، ۱۳۶۷ -

رسمانی برای آسمان مجدها: نحوه پاسخگویی به سوالات
مادرانی کودکان ۴ تا ۷ سال / پژوهشگران مرکز مطالعات و
تحقیقات حیات طیب، ناهد کریمی، مهدیه نقش‌زن، صفیه
... و استار سعیده بقای.

مشخصات نشر: اصفهان: سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری:

[illegible]

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص ۱۱۷.

عنوان دیگر: نحوه پاسخ‌گویی به سئالات و مباحثی که در ۴ تا ۶ سال

موضوع: پرسش‌ها و پاسخ‌های کودکان

موضوع: خدا -- ادبیات کودکان و نوجوانان

شناسه افزوده: نقش زن، مهدیه، ۱۳۶۸ -

شناسه افزوده: اچمنی، صقیه، ۱۳۶۱ -

شناسه افزود: بقای، سعیده، ۱۳۶۲ - ویراستار

مؤسسه خیریه فرهنگی حدیث راه عشق، مرکز مطالعات و تحقیقات حیات طیبه

ردہ بندی کنکرہ: HQ۷۸۴ / ک۴ ۱۳۹۵

۶۴۹/۱۲۴ رده بندی ديوني:

شماره کتابشناسی ملی: ۴۲۰۷۸۰۸

سازمان فرهنگ و اسناد
جمهوری اسلامی ایران

مرکز مطالعات و تحقیقات
حیات طیبه

تمامی حقوق چاپ و نشر برای

منازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان

محفوظ می باشد:

صفحه آرایی: محمد کاظم شمسایی

طریقہ حلالت میں ان نقش زن خواجہ جوی

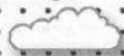
١٠٠٠

قیمت: ۸۰۰ تومان

فهرست مطالب

۲۷	۱،۲ . به قول پیاژه	۹	قصه سؤالات بچه ها
۲۸	۲،۲ . به قول هارمز	۱۰	پیش از گفتار
۲۸	۳،۲ . به قول گلدمن		
۲۹	۴،۲ . به قول رهبران اسلام	۲۱	ریسمان اول؛ اقوال بزرگان
۳۴	جمع شانس احوال	۲۴	۱ . نظریه های رشد شناختی
		۲۴	۱،۱ . به قول پیاژه
۳۹	ریسمان دوم؛ ررایش های کودکانه	۲۵	۲،۱ . به قول ویگوتسکی
۴۱	۱ . غول بی آزار سؤالات ماورایی	۲۵	۳،۱ . به قول سیگلرو والاس
۴۵	۲ . ماورایی های کودکانه	۲۶	۲ . نظریات رشد دینی

۵۸ ۲. ضلع احساس

۵۸ ۱،۲ من می فهمم، پس احساس دارم...

۵۹ ۲،۲ دوست دارم از خودم بیرون بروم...

۶۰ ۳. ضلع اخلاق

۶۰ ۱،۳ اول تقلید می کنم

۶۰ ۲،۳ من فقط کپی نمی کنم

۴۵ ۱،۲ خدای کودکان چهار تا هفت سال

۴۶ ۲. من و معاد، با چشم کودکان

۴۶ ۲. بهشت و جهنم کودکان

۴۷ ۴،۲ فرشته های کودکان

۴۸ ۵،۲ خواب است رنگ کودکان

۴۸ ۶،۲ شیطان شاخ دار، کودکان

۶۱ رب ما چهارم؛ فوت و فن پاسخ گویی

۶۴ ۱. اصل صداقت

۶۵ ۲. اصل سهولت

۶۵ ۳. اصل تدریس

۶۶ ۴. اصل تفاوت های فردی

۶۷ ۵. اصل عینیت بخیر

۶۷ ۶. اصل مثبت اندیشی

۵۱ ریسمان سوم؛ مثلث کودکی

۵۳ ۱. ضلع شناخت

۵۴ ۱،۱ حرف، حرف من است...

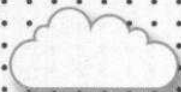
۵۴ ۲،۱ همه چیز مثل آدم هاست

۵۵ ۳،۱ نمی توانم عمیق تر نگاه کنم...

۵۶ ۴،۱ کلمات قلمبه سلمبه را نمی فهمم!

۵۷ ۵،۱ تا ته همه چیز را درمی آورم...

۸۵ تجربه پاسخ‌گویی

۸۸ آزمون پاسخ‌گویی

۱. چرا هیچ‌کس نمی‌تونه خدا رو ببینه؟ ۸۹

۲. خدا کجا زندگی می‌کنه؟ ۹۱

۳. آیا خدا می‌تونه هر کاری رو انجام بده؟ ۹۲

۴. خدا چقدر بزرگه؟ ۹۴

۵. خدا چه شکلیه؟ ۹۵

۶. خدا ما رو چه شکلی درست کرده؟ ۹۶

۷. وقتی آدم‌ها می‌میرن، کجا می‌رن؟ ۹۷

۸. ما با کی زنده ایم؟ ۹۸

۹. چطوری خواب می‌بینیم؟ ۹۹

۱۰. بهشت و جهنم کجاست؟ ۱۰۰

۱۱. اگه کار خوب کنیم، بهشت؟ ۱۰۱

۱۲. اگه کار بد کنیم، می‌بینیم؟ ۱۰۲

۷. اصل آگاهی بخشی ۶۸

ریسمان پنجم: شگردهای پاسخ‌گویی ۷۱

۱. داستان گویی ۷۳

الف. نقل قصه‌های نامناسب درباره خدا ۷۴

ب. بازگو کردن نامناسب بی‌ثباتی قصه‌ها ۷۵

۲. نمایشی و ایفای نقش ۷۶

۳. استفاده از مثال ۷۷

۴. مشاهده و آزمایش ۷۸

۵. سکوت و انتقال ذهن ۷۸

۶. سؤال با سؤال ۷۹

۷. تصویرسازی ذهنی ۸۰

ریسمان ششم: نمونه کار ۸۳

۱۳. خدا چرا جهنم رو آفریده؟ ۱۰۳

۱۴. شیطان چه شکلیه؟ ۱۰۶

۱۵. شیطان کجا زندگی می‌کنه؟ ۱۰۷

۱۰۹ راهنما

۱. ویژگی‌ها ۱۰۹

۲. اصول ۱۱۰

۳. روش‌ها ۱۱۱

۱۱۲ پی‌نوشت

۱۱۷ فهرست منابع

قصه سؤالات بچه‌ها

کودکان، موجودات دوست‌داشتنی و کنجکاو هستند که ذهن کوچکشان همواره در پی کشف معماهای پدیدار است. فطرت پاک کودکان اقتضا می‌کند که با مشاهده جهان پیرامونشان شروع به پرسشگری نموده و در طلب ذات پاک و بی‌نهایتی برآیند که نهاد آرامشان را سرایت است. «از کجا آمدم و به کجا خواهم رفت»، فقط سؤال صاحبان خردی نیست که پس از عمری دست‌وپنجه‌نرم کردن با جهان و پدیده‌های آن، بدان رسیده باشد. بلکه این پرسش و پرسش‌هایی نظیر آن، بیشتر خاص کودکانی است که دیرزمانی از عدم متشناسان با آفریدگار، نگزشته است. این پرسش‌ها غالباً میان کودکان مشترک است. تجربه نشان داده است وقتی کودکان در جریان حیات کودکانشان به اقتضای

انگیزه‌های روانی، شناختی و عوامل اخلاقی و فطری، سرشار از سؤال می‌شوند، نخستین مربعی که برای جواب‌گویی به پرسش‌هایشان برمی‌گزینند، والدین یا مربیان‌شان هستند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که عموماً والدین، هنگام طرح چنین سؤالاتی از جانب فرزندان کوچکشان، احساس ترس یا بعضاً گناه می‌کنند و گروه درخور توجهی از آن‌ها خصوصاً والدین یا مربیانی که شناخت جامعی دربارهٔ کودک، هیجانات، مراحل طبیعی رشد او ندارند، می‌کوشند تا ذهن کودک را از سؤالات پیچیده‌اش منع کنند. یا با دست‌پاچی به خاطر این سؤالات ناگهانی، جواب‌های کلی و غیرکارشناسانه، او را دهند.

این در حالی است که براساس یافته‌های پژوهشی کتاب حاضر، پاسخ‌گویی به سؤالات ماورایی کودکان، فرایند دقیقی است که پازل اعتقادات او را تشکیل می‌دهد و اگر هر تکه از آن، درست در جای خود قرار نگیرد، حتی می‌تواند مجموعه‌ای اشتباه یا ناقص در حوزهٔ باورهای او، پدید آورد. بزرگوارانی که شالودهٔ حیات او را در تمام دوران زندگی تشکیل می‌دهد و در حکم خشت‌های خانهٔ قلب اوست. بدیهی است که اگر هر یک از این خشت‌ها به اشتباه یا ناصواب

پی‌ریزی شود، اساس شخصیت آن‌ها بر پایه‌ای سست بنا شده است و تأثیرها، کج خواهد رفت.

از این ره‌روی است تا والدین عزیز، مریبان گرامی و تمام کسانی که به نحوی، معماران ساختمان رشد و تربیت کودکان هستند یا ممکن است مخاطب سؤالات ماورایی کودکان قرار گیرند، بر ضرورت پاسخ‌گویی درست به سؤالات ماورایی کودکان واقف باشند. این کتاب، بر مبنای چنین ضرورتی کوشیده است تا در حد توان، در پی ارائه‌ی پاسخ‌گویی به سؤالات ماورایی کودکان، به تمام معماران حوزه تربیت کودک باشد. از این رو، کوشش بی‌وقفه در جهت بهره‌جستن از نظریات و تجربه‌های کارشناسان مختلف و روان‌شناسی و نیز متخصصان حوزه دین، از اقدامات پژوهشی کتاب حاضر بوده است.

در نگاه کلی مکتوب حاضر، سعی بر آن دارد تا شمار دهنده پاسخ‌گویی به سؤالات ماورایی کودکان امر دقیق، مهم و حساسی است که ضروری است هر فردی در مقام عمل در این حوزه برمی‌آید با ویژگی‌ها، اصول و روش‌های پاسخ‌گویی به سؤالات کودکان، آشنا باشد.

این کتاب حاصل پژوهشی است که با حمایت سازمان فرهنگی - تفریحی شهرداری اصفهان و تلاش جمعی از پژوهشگران مرکز مطالعات و تحقیقات حیات طیبه، صورت پذیرفته است.

در این میان، مسوولان است از حمایت‌ها و همراهی‌های کارشناسان و مسئولان واحد طرح زندگی، سازمان فرهنگی - تفریحی شهرداری، نظرات مفید کارشناسانی همچون حجت‌الاسلام والمسلمین حیدری ابهری، جناب آقای دکتر امیرقمرانی و جناب آقای دکتر مسعود آذربایجانی، تلاش‌های کارشناس پژوهشی مرکز مطالعات و تحقیقات حیات طیبه سرارخانم ملیحه نقش‌زن و سایر پژوهشگران این مرکز خانم‌ها محبوبه رحیمی، سمیه انبوسی، حمیده میرزادارانی قدردانی نمایم.

پیش از گفتار

میل به یافتن حقیقت را آگاهی از آن، انسان‌ها را به سمت پرسیدن سؤال سوق می‌دهد. مطرح کردن سؤال و تلاش برای یافتن پاسخ آن، باعث تقویت مهارت‌های مختلفی همچون تمرکز، تفکر، استدلال، منطق، ارزیابی و خلاقیت در فرد می‌شود. نخستین کوشش‌ها برای کشف محیط پیرامون، از دوران کودکی، خود را نشان می‌دهد. کودکان به طور ذاتی کنجکاوند و از زمانی که بتوانند سؤال بسازند، یعنی حدود دوسالگی، با پرسیدن کلمات استفهامی مثل چیست، چرا، چه چیز، کجا و چگونه پرسش‌های بی‌پایان خود را آغاز می‌کنند. برای متفکری توانا و کمال یافته باید این حس کنجکاوی و روحیه پرسشگری از کودکی تقویت و تشویق شود و به تدریج، زیاد سؤال کردن را در فرد به سمت

خوب سؤال کردن و سؤال خوب پرسیدن و در نتیجه، کسب اطلاعات و پاسخ‌های مفید، بجای می‌دهد.

از این میان، مسائل ماورایی و امور غیبی، به فراخور غیر ملموس بودن، بیش از مسائل ملموس و عینی، ذهن کودک را به خود مشغول می‌کند.

جست و جوی و کنج کاوی کودک درباره خدا و مسائل دینی، مهم‌ترین ویژگی دوران کودکی است، و به همین دلیل، ارتباط تنگاتنگ این پرسش‌ها با مسائل زیربنایی زندگی او در سنین پایین است که باید بیش از پیش، مدنظر قرار گیرد. نخستین بارقه‌های بلوغ فرزندان با پیش‌آغاز می‌شود که نحوه پاسخ‌گویی به آن، او را برای همیشه سعادتمند یا منکرب می‌سازد. لذا سؤالات کودک، سنگ بنای شکل‌گیری تفکر و تربیت اوست. این سؤالات به دو دسته بسیار کلی سؤالات مادی و ماورایی تقسیم می‌شوند که مجموعه حاضر به دسته دوم عنایت دارد.

باید توجه داشت که شناخت کودکان بسیار محدود و منحصراً دوره سنی خودشان است. آنان به تناسب سن و میزان تحول عقلی و شناختی شان، برداشت‌های مختلفی از مفاهیم دارند. آشنایی با این محدودیت‌ها و کاستی‌های شناختی، سبب درک

بهرتر آنان و برخوردی درست‌تر در رویارویی با پرسش‌های آنان است. از طرف دیگر، سؤالات کودکان نیز انواع متنوعی دارند؛ پاسخ به برخی سؤالات بسیار ساده است و در مقابل برخی دیگر از سؤالات، به ساعت‌ها آموزش نیاز دارند و اطرافیان کودک را دچار مشکل می‌سازد. بسته به شرایط سنی، موقعیت اجتماعی خانواده، سطح فهم و هوش، سطح دانش اجتماعی کودک و بسیاری عوامل دیگر، ممکن است پاسخ به سؤالی واحد برای کودکان مختلف، متفاوت باشد. لذا در نظر گرفتن تمامی شرایط مؤثر بر فرایند پاسخ‌گویی، الزامی‌ترین پاسخ، الزامی است. [۸]

به‌طور کلی، واقعیت‌ها و حقایق جهان خلقت که ممکن است سؤال کودکان نیز باشد، از نظر دانش بشری به دو قسم تقسیم می‌شود: اول، واقعیت‌هایی که در پرتو پیشرفت‌های علمی، قابل اندازه‌گیری است، این واقعیت‌ها باید مادی بوده و به واسطه علم تجربی، در حال یا آینده، دست‌نیافتنی باشد. این دسته از مفاهیم، به سبب آنکه به لحاظ فلسفی در دسته مفاهیم ماورایی قرار نمی‌گیرد، از محدوده کتاب حاضر، خارج می‌شود؛ قسم دوم، واقعیت‌هایی است که در جهان وجود دارد؛ ولی دانش بشر بر آن‌ها تسلط علمی و تجربی ندارد و به سنت‌ها و دین‌ها ارجاع

این حقایق نامشهود و سنجش ناپذیر در قرآن، «غیب» [۲]، در روان شناسی، «امور فلسفی» [۳] و در این کتاب، با عنوان «مفاهیم ماورایی» یاد می شود. این مفاهیم ترجیحاً در چارچوب ادراک عقلی قرار دارد، به دلیل غیرمادی و مجردبودنش، کشف کیفیت آن با حقوق عقل است. از میان این مفاهیم، آنچه مربوط به حوزه اخلاق، عواطف و احساسات انسانی می شود، به دلیل گستردگی و شیوه ادراک فطری و وجدانی آن، ابرسر در کتاب حاضر خارج می گردد.

حقایق دیگری که در ذهن خودگان سؤال و شامل امور مجردی چون الوهیت، فرشته، جن، خواب، روح، گمراهی، شایان و مسائل مرتبط با آنهاست که در اصطلاح، مفاهیم ماورایی نامیده می شود. مسائل و موضوعاتی که چه قبول کنیم و چه آن را نپذیریم، ذهن کودک را به خیزش و غول داشته است؛ ولی کودک برای پاسخ به آن، هنوز معیار آزموده شده ای در اختیار ندارد. [۴]

این سؤالات بسیار و به تناسب رشد و فهم و درک کودک و نیز به تناسب سن او متفاوت است. در شش سال اول، مبنای پرسش ها این مباحث و معاد است. می خواهد ببیند منشأ هرامر چیست؟ فرجام آن چگونه؟ و این سرهان، مسئله ای

است که ما معتقدیم ریشه فطری و نهادی در افراد دارد. در هفت سالگی، نوع سؤالات آن‌ها از این قبیل است که چرا خدا را نمی‌بینیم؟ چطور خدا در همه جا هست؟ خدا چیست؟ آدم چطور در قیامت زنده می‌شود؟ آیا در قیامت باز هم خانه داریم؟ خدا را با ما حرف نمی‌زند؟ [۵]

برای پاسخ‌دهی به سؤالات ماورایی کودکان، ابتدا باید علت سؤالاتشان را کشف کنیم تا متناسب با آن، پاسخ مناسب را به آن‌ها منتقل کنیم. سؤالات کودکان، یکسان و از یک جنس نیست، کم‌دک ممکن است با انگیزه‌های گوناگون از شما بپرسد. گاهی از سرکنجک‌وی. گاهی برای جلب توجه، زمانی هم برای برقراری رابطه. [۶]

آنچه اهمیت دارد، این است که سؤالات کودک زبانی پیچیده‌تر می‌شود که درباره مفاهیم مجرد و نامحسوس می‌پرسد و بالطبع، پاسخ‌دهی به چنین سؤالاتی نیز دشوارتر است.

مراد از سؤالات ماورایی، تمامی سؤالاتی است که به حوزه خدا و مسائل دینی و در مجموع، غیب و امور مجرد از ماده اشاره دارد که ناپیدایی و رازگری بارز

آن هاست. آن طور که کوشش اصلی کتاب حاضر بوده است، روش های متنوعی برای پاسخ گویی به این سؤالات وجود دارد که بر عهده متولی حوزه تربیت هر کودک است تا بکوشد متناسب با شخصیت و روحیات تربیتی خود روشی منحصر به او استخراج کند. دسته ای از این روش ها، به صورت خاص، در منابع دینی ذکر شده اند.

مفاهیم ماورایی در کتاب حاضر، به سه دسته زیر، تقسیم پذیر است:

۱. عالم مجردات (خدا، عرش، روح)؛
 ۲. موجودات مادی ناپیدا (جنات، اجنه)؛
 ۳. مفاهیم وابسته به حوزه مجردات (ثواب، مرگ، معاد).
- مداقه و تحقیق این کتاب، درباره کودکان مقطع سنی چهار تا هفت سال است که به لحاظ سیستم آموزشی کشور، دوران مهدکودک و پیش دبستانی و دبستان را فرا می گیرند. در این دوران که تا حدود زیادی با دوران «کودکی» در تقسیم بندی مراحل رشد شناختی روان شناسان تطابق دارد، کودک، اصول منطقی را می شناسد و آن ها را به صورت منطقی و عینی، برای تفسیر تجربیات به کار می برد [۷].

مبانی دینی، کودک چهار تا هفت سال به واسطهٔ قراردادن در دوران سیادت و نیاز به دلباط و هیجان، می‌بایست آزاد باشد و تعالیم دینی را نیز در جریان بازی، قصه‌گویی و سایر تعاملات دوستانه و غیردستوری بیاموزد.

تفکر کودک در این دوران، به مراتب توسعه یافته‌تر از تفکر حسی حرکتی او در دوران قبل از پنج سالگی است. ایجاد قدرت تفکر منطقی در کودک، افزایش حضور اجتماعی و جدا شدن نهایی وی از محیط خانه و در نتیجه، افزایش سؤالات ماورایی و وابسته به امور و مفاهیم مجرد، دلیل انتخاب کودکان این مقطع سنی برای گروه هدف پژوهش است.

